

Prikrajšane ženske v znanosti

Kariera in otrok ne gresta skupaj

Jasna Kontler - Salamon

Naj bo današnji svet še tako drugačen od tistega včeraj, v nečem se stvari vendar zelo počasi spreminjajo – za ženske v znanosti so še vedno praviloma »rezervirane« najnižje stopničke kariere. To je seveda v drastičnem neskladju s tem, da vsaj v Evropi ženske v povprečju v izobrazbi dosegajo, marsikje – tudi pri nas – pa celo krepko presegajo moške. Od univerzitetne diplome naprej pa tudi tiste, ki se odločijo za raziskovalno pot vse bolj zaostajajo za svojimi, sicer nič bolj sposobnimi kolegi.

Razprave o tem problemu niso nič novega, novo pa je v zadnjem času to, da so v EU v prizadevanju, da iz Evrope iztisnejo večje raziskovalno-razvojne dosežke, prvokrat pripravljene resnično podpreti kariero. O tem so veliko razpravljali na evropski raziskovalni konferenci v Bruslju, pred kratkim pa tudi v okviru Forumu Bled.

Tam smo za vas zabeležili izpovedi dveh znanstvenic, ki se nista hoteli odreči ne karieri, ne materinstvu. **Dr. Dunja Mladenič**, uspešna raziskovalka z Inštituta Jožef Stefan, ki bo čez nekaj mesecev postala mati, je tudi slovenska predstavica v ekspertni skupini Evropske komisije, ki je pričela z delom septembra letos in bo v naslednjem letu proučila položaj žensk v znanosti v državah centralne in vzhodne Evrope ter v baltičkih državah. In kakšen je položaj Mladeničeve?

»Sem raziskovalka s področja informatike, pred nekaj leti sem doktorirala. Moja zaposlitev je vezana na projekte, toda to velja za vse mlade v našem inštitutu – res pa je, da je ženskam, ki so na porodniški, veliko težje ohranjati sodelovanje v projektih. Sama sem zdaj stara 35 let in to je ver-

jetno že skrajni čas za prvega otroka. Nisem se hotela odločiti zanj, preden sem doktorirala, nato pa sem se že pred oddajo doktorata borila za projekt v 5. okvirnem programu. Uspelo nam je, da smo dobili vodilno vlogo v velikem projektu in jaz sem bila koordinatorka. Toda to je moje družinske načrte znova odložilo za tri leta. Z letošnjim letom se projekt izteka in zdaj, kot vidite, ne nameravam več odlašati. Toda z možem, ki je tudi raziskovalec na IJS, sva se že zmenila, da si bova delila porodniški dopust. Zame je to izrednega pomena, ker se bo treba zdaj prijavit na projekte 6. okvirnega programa – naslednja taka priložnost bo šele čez 5 let. Enostavno si ne morem privoščiti, da bi manjkala eno leto. Zdaj že potekajo dogovori o sodelovanju, naslednji meseci bodo ključni. Marca grem sicer na porodni-

Dr. Dunja Mladenič

ško, toda tudi po tem času nameravam še delati od doma,« je razložila Mladeničeva, ki meni, da je za kariero ženske v znanosti odločilnega pomena predvsem podpora partnerja in možnost, da lahko vsaj nekaj dela opravi od doma, kar pa, seveda, vselej ni mogoče.

Večina pa potrebuje tudi pomoč pri vrnitvi s porodniškega dopusta. Mladeničeva: »Poznam primere raziskovalk, ki so se vrstile in je bilo formalno vse v najlepšem redu. Toda one se niso več znašle.«

Dr. Maca Jogan, upokojena profesorica FDV, je nedavno nasledila **dr. Tamaro Lah Turnšek**, direktorico Nacionalnega biološkega inštituta, prvo slovensko predstavico v tako imenovani Helsinški skupini – skupini nacionalnih predstavnikov za področje »Ženske in znanost«, ki deluje že od leta 1999 pod okriljem Evropske komisije in v katero je vključenih že 32 držav.

Dr. Joganova je svojo kariero gradila v drugačnih časih kot Mladeničeva. »Mislim, da bi model mojega uspeha lahko poimenovala špartanski. Veliko stvarim, ki so sicer samoumevne, sem se morala odreči. Ko sem sama kasneje raziskovala položaj žensk, ki so prišle do mesta docentk ali asistentk, sem ugotovila, da se vse po vrsti odkajo prostemu času in s tem nadomeščajo tisto, kar zahteva od njih na eni strani raziskovalno delo, na drugi strani pa družina. Sama sem postala mati zelo zgodaj, pri 23. in pri 25. letih. V tistem času, pred približno tridesetimi leti, sem tedanjemu svetu univerze v Ljubljani poslala prošnjo, da bi upoštevali materinstvo in svet je – mislim da ga je tedaj vodila **prof. dr. Aleksandra Kornhauser** – mojo pobudo sprejel. Tako so mi, ko sem leta 1976 doktorirala, mojo elekcijsko dobo podaljšali za toliko časa, kolikor sem bila na porodniški. Ta praksa, da se porodniška doba upošteva, je nato na ljubljanski univerzi ostala še naprej, veliko prej, preden je bilo to zakonsko urejeno. To kaže, da konkretni predlogi ukrepov vedno največ zaležejo,« je svojo izkušnjo opisala dr. Joganova. ■

V znanosti uspejo le nadpovprečne ženske

Naše srečanje v okviru Forumu Bled je velika potrditev za Slovenijo na področju direktiv EU v zvezi z vprašanjem uveljavljanja žensk v znanosti. Poenotene statistične analize v različnih evropskih državah kažejo, da je na višjih položajih v znanosti, kot so na primer redne profesorice in pri nas tudi znanstvene svetnice, le med 10 do 15 odstotki žensk, na položajih dekank in vodij pomembnih raziskovalnih institucij pa jih je le nekaj odstotkov.

Analize življenjskih poti teh posameznic kažejo, da so to večinoma ženske z visoko nadpovprečnimi sposobnostmi – kar z drugimi besedami pomeni, da mora ženska v primerjavi z moškimi kolegi pravzaprav vložiti v svojo kariero dvakrat večji napor za doseganje enakega položaja. Poleg tega mora skrbeti za uravnoveženje profesionalnega in družinskega življenja.

Zato mnoge ženske na svoji znanstveni poti preprosto ne vidijo več izhoda, in veliko jih vrže puško v koruzo. Mnogo sicer dobrih diplomantk pa strma pot znanstvenic, starejših kolegic, prestraši in še pomislijo ne, da so tudi same sposobne za kaj takega; nekatere pa uveljavljanju žensk v karieri celo pasivno ali aktivno nasprotujejo, še posebej, če jih pri tem podpirajo njihovi partnerji.

Tako nas ostane malo, žensk in moških, ki močno verjamemo, da je ženske v želji za znanjem in pri navdušenju za raziskovalno delo vredno podpreti; ne le ženske, tudi vsa družba lahko izkoristi ta intelektualni potencial. Za mojo dejavnost je bila odločilna spodbuda **dr. Zofije Klemen - Krek**, predsednice Unescovega urada pri MŠZŠ, ko sva leta 1998 na Bledu sodelovali pri organizaciji Unescove konference Enakost za kvaliteto, posvečene ženskam v znanosti.

Ob letošnji konferenci Forum Bled se je izkazalo, da je v Sloveniji zastopanost žensk v znanosti v primerjavi s sosednjimi državami, predvsem Avstrijo, Italijo in Švico, dobra in da smo v majhni prednosti pred drugimi vzhodnoevropskimi državami. Vendar se ženske zahodnoevropskih držav danes mnogo bolje in hitreje kot vzhodnoevropske kolegice organizirajo za doseganje boljših razmer in priznavanje njihovega dela v znanosti. Slednje se namreč ne zavedajo tako močno, da je nekaj narobe.

Obstajata torej dve organizaciji, ki si prizadevata izenačiti možnosti napredovanja in dela žensk v znanosti. Unesco želi pri tem povezati ženske z vsega sveta, kar je seveda zaradi raznolikosti kultur težko. Helsinška skupina pa združuje le ženske evropskih držav. Problema se lotevajo z mer-

jenjem poenoteni statističnih kazalcev in sociološko analizo teh podatkov. To naj bi dalo osnovo pozitivnim ukrepom, ki jih bo Helsinška skupina predlagala Evropski komisiji. Obstaja že tesno sodelovanje – mreža statističnih poročevalcev in seveda elektronska mreža, tako da si informacije o dejavnostih in izkušnje lahko sproti sporočamo.

Ker je pred nami 6. okvirni program EU, kjer je na voljo razmeroma veliko denarja za specifične raziskave o ženskah, se bo treba hitro organizirati v integrirane programe. Na Bledu se je pokazala možnost, da bi Slovenija koordinirala projekt, ki bi zajel položaj žensk v srednji in vzhodni Evropi, v državah kandidatkah in tretjih državah, recimo balkanskih.

Na Bledu je bil predstavljen tudi italijanski projekt **Roselle Palomba** in njenih sodelavk, ki so predstavile svoje ugotovitve v študiji Minervine hčere (Figue di Minerva), kjer je bila po ameriškem vzoru uporabljena metodologija, ki se je izkazala kot zelo relevantna. Tovrstno metodologijo priporoča tudi komisar, direktor ERE **Philippe Busquin**, zato jo bomo podrobneje proučili in uporabili za prihodnje delo slovenske nacionalne komisije za uveljavitev žensk v znanosti.

Tamara Lah Turnšek